

Standaryzacja wyceny wartości niematerialnych na potrzeby bilansowe przedsiębiorstwa

Paweł Rumniak *

Wprowadzenie

Rachunkowość jest powszechnie uznawana za międzynarodowy język finansowy, który powinien stale dostosowywać się do zmian rynkowych, w tym do coraz większej potrzeby unifikacji ujęć i prezentacji określonych operacji gospodarczych w przedsiębiorstwach. Problem ten dotyczy w szczególności wartości niematerialnych i prawnych, które są szeroko wykorzystywane przez międzynarodowe organizacje, a informacja na ich temat nie jest odzwierciedlana w stosowanej sprawozdawczości finansowej lub informacja ta jest bardzo skromna.

W Polsce, na podstawie dostępnej literatury oraz rozwiązań praktycznych, zainteresowanie składnikami niematerialnymi można uznać za będące na etapie wstępnych badań i prób praktycznych aplikacji. Większa część doświadczeń jest czerpana głównie z literatury zagranicznej lub bezpośrednio z międzynarodowych korporacji, które poprzez odpowiednie działania mają możliwości ujawniania i wyceny posiadanych składników niematerialnych. Doświadczenia te jednak zostały zdobyte poza granicami Polski.

Celem artykułu jest przegląd piśmiennictwa w zakresie standaryzacji wyceny składników niematerialnych nie tylko w obszarze rachunkowym, ale szerzej – w obszarze ekonomicznym. Zapoznanie się ze standardami międzynarodowymi oraz rozwiązaniami zagranicznymi może stanowić podstawę i punkt wyjścia do dalszych prac nad uzyskaniem jednolitego podejścia do wyceny wszystkich wartości niematerialnych posiadanych przez przedsiębiorstwo (zarówno tych, które mogą być ujawniane w bilansie, jak i tych, których

---

* Dr inż. Paweł Rumniak, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Katedra Rachunkowości i Controllingu Przedsiębiorstw, adiunkt, pawel.rumniak@poczta.fm

ujawnianie w bilansie na chwilę obecną jest niemożliwe). Zgodnie bowiem z obowiązującymi zasadami wyceny, aby można było uznać efekt wyceny składnika niematerialnego, tj. jego wartość, metoda wykorzystana do jego wyceny musi być wiarygodna. Wiarygodność metody może gwarantować odpowiedni standard, który dostarczy norm i powszechnie przyjętych procedur wykorzystywanych w wycenie.

Podstawowe korzyści, jakie będą się wiązać z możliwością szerszego ujęcia sprawozdawczego składników niematerialnych, wpłyną na:

- zwiększenie możliwości wymiany gospodarczej składników niematerialnych,
- uzyskanie pełniejszego obrazu przedsiębiorstwa oraz potencjału (często również określanego jako kapitał), jakim dysponuje,
- ograniczenie ryzyka inwestycyjnego poprzez wprowadzenie standardu, dzięki któremu zredukuje się subiektywizm w podejściu do wyceny,
- zwiększenie zaufania do danych finansowych poprzez większą otwartość i zrozumiałość procesów powodujących powstawanie określonych wartości,
- możliwość kontroli i audytu danych, które nie są objęte obowiązkowymi sprawozdaniami i regułami prawnymi, a także planowania działań związanych z kreowaniem tych składników, które mogą być ujawnione na podstawie tego typu standardów,
- ograniczenie ryzyka kredytowego poprzez możliwość wprowadzenia nadzoru bankowego opartego na standardach wyceny,
- podniesienie jakości wycen dostarczanych przez wyspecjalizowane firmy (opierające się na standardowych podejściach do wyceny),
- uzyskanie możliwości dochodzenia swoich praw (zwłaszcza na własnościach intelektualnych i przemysłowych, ale również na składnikach, w sposób bezpośredni, nieuregulowanych określonymi ustawami) na drodze postępowania sądowego,
- zwiększenie przejrzystości rynku,
- właściwe formułowanie cen.

AICPA w *Statement on standards for valuation services* (2007) podaje następujące cele tworzenia standardów:

- transakcyjne, tj. m.in.: nabycia, połączenia, wykupy lewarowane, wstępna oferta publiczna,
- prawne, związane z takimi sprawami, jak: podział, bankructwo, nieporozumienia na tle zawartych kontraktów, bezprawne korzystanie z praw przedsiębiorstwa (np. do wartości niematerialnych i prawnych),
- finansowe i rachunkowe, powiązane z odpowiednim raportowaniem i określaniem podstawy opodatkowania (w konsekwencji poziom podatków),
- zarządcze, zorientowane na planowanie m.in. obciążeń podatkowych, wartości określonych składników i ich amortyzacji (głównie składników ujawnianych w wyniku identyfikacji na podstawie procedur zawartych w standardach).

Podejście standardowe do składników niematerialnych wymusza w pierwszej kolejności konieczność zdefiniowania i ujęcia w odpowiednią klasyfikację tej grupy majątkowej. Dalsze postępowanie wiąże się z zagadnieniem, jak szczegółowo i na ile elastycznie ma być skonstruowany standard wyceny obejmujący swoim zakresem składniki niematerialne.

1. Definicja i klasyfikacja wartości niematerialnych i prawnych

Wartości niematerialne i prawne zostały zdefiniowane w Ustawie o rachunkowości (zwanej dalej Ustawą) jako nabyte przez jednostkę, zaliczane do aktywów trwałych, prawa majątkowe¹, nadające się do gospodarczego wykorzystania, o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok, przeznaczone do używania na potrzeby jednostki, a w szczególności:

- 1) autorskie prawa majątkowe, prawa pokrewne, licencje, koncesje,
- 2) prawa do wynalazków, patentów, znaków towarowych, wzorów użytkowych oraz zdobniczych,
- 3) know-how.

Do wartości niematerialnych i prawnych zalicza się również nabytą wartość firmy oraz koszty zakończonych prac rozwojowych.

Tabela 1 zawiera przegląd definicji i klasyfikacji składników niematerialnych w ujęciu różnych standardów rachunkowych, sprawozdawczych i wyceny.

Przy kierowaniu się definicjami zawartymi w poszczególnych standardach można wskazać pewne cechy charakteryzujące składniki niematerialne i prawne, tj.:

- brak fizycznej postaci,
- są przedmiotem określonych praw i przywilejów,
- nie istnieją w oderwaniu od środowiska, w którym funkcjonują, czyli są nierozzerwalnie związane z przedsiębiorstwem, w którym są zidentyfikowane,
- przynoszą określoną korzyść przedsiębiorstwu,
- znajdują się pod kontrolą przedsiębiorstwa,
- okres ich użytkowania jest dłuższy niż 12 miesięcy,
- można w sposób wiarygodny ustalić ich wartość.

---

¹ Przez prawo majątkowe należy rozumieć nabyte prawa, zaliczane do aktywów trwałych, nadające się do gospodarczego wykorzystania o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok, przeznaczone do używania na potrzeby jednostki.

Tabela 1. Definicje i ujęcia klasyfikacyjne aktywów niematerialnych według zagranicznych i międzynarodowych standardów rachunkowości, sprawozdawczości finansowej i wyceny przedsiębiorstw oraz ich składników

Źródło	Definicja	Klasyfikacja
MSR nr 38 rachunkowość	<p>Składnik wartości niematerialnych to możliwy do zidentyfikowania niepieniężny składnik aktywów, nie posiadający postaci fizycznej, pozostający w posiadaniu jednostki gospodarczej w celu wykorzystania w produkcji lub dostarczenia dóbr lub świadczenia usług, w celu oddania do odpłatnego użytkowania osobom trzecim, lub w celach związanych z ogólną działalnością jednostki.</p> <p>Składnik aktywów jest zasobem:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) pozostającym pod kontrolą jednostki, powstałym w wyniku zdarzeń zaistniałych w przeszłości oraz 2) z którego, według przewidywań, jednostka gospodarcza osiągnie w przyszłości korzyści ekonomiczne. <p>Standard nakłada na jednostkę gospodarczą wymóg ujęcia składnika wartości niematerialnych (w wysokości kosztu – ceny nabycia lub kosztu wytworzenia) wtedy i tylko wtedy, gdy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) jest prawdopodobne, że jednostka gospodarcza osiągnie przyszłe korzyści ekonomiczne, które można przyporządkować danemu składnikowi aktywów, oraz 2) można wiarygodnie ustalić koszt (cenę nabycia lub koszt wytworzenia) danego składnika aktywów. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) aktywa niematerialne, w tym: <ol style="list-style-type: none"> a) wytworzone we własnym zakresie w ramach prac badawczych i rozwojowych, b) nabyte 2) goodwill², w tym: <ol style="list-style-type: none"> a) nabyty, b) wytworzony we własnym zakresie
IFRS 3 sprawozdawczość	Definicja zgodna z MSR nr 38	<ol style="list-style-type: none"> 1) aktywa niematerialne powiązane z rynkiem, 2) aktywa niematerialne powiązane z klientami, 3) aktywa niematerialne kontraktowe, 4) aktywa niematerialne oparte na stosowanej technologii, 5) aktywa niematerialne artystyczne, 6) goodwill

² W krajowym wydaniu Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (MSR) pojawia się pojęcie: wartość firmy – co sugerowałoby jednoznaczność tego pojęcia z pojęciem goodwill – jednak z uwagi na różnice związane z występowaniem tzw. wewnętrznego wytworzonego goodwill i nieistnieniem krajowego odpowiednika takiego pojęcia autor stosuje pierwotną nazwę, użytą w angielskiej wersji standardu, tj. goodwill.

Źródło	Definicja	Klasyfikacja
Statements of Financial Accounting Standards – SFAS nr 142 połączenia	<p>Aktywa niematerialne są to zarówno obrotowe oraz trwale aktywa, które nie mają postaci fizycznej (wyklucza się z tej grupy instrumenty finansowe oraz aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego). Nabyte aktywa niematerialne oraz goodwill są rozpatrywane osobno, jeśli spełniają jedno z poniższych kryteriów (Delaney i in., 2002):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kontrola przyszłych korzyści ekonomicznych z tych składników wiąże się z kontraktowymi lub innymi prawami, które można przenosić, w oderwaniu od innych praw lub obowiązków, 2) składnik aktywów można sprzedać, przenieść, licencjonować, wynająć albo wymienić, jeśli nabywca wyraża na to zgodę. Kryterium to jest spełnione, jeśli składnik może być sprzedany, przeniesiony, licencjonowany, wynajęty albo wymieniony wraz z umową, aktywem lub należnością 	<ol style="list-style-type: none"> 1) aktywa niematerialne związane z rynkiem lub klientem, 2) aktywa niematerialne powstałe na podstawie umów, 3) aktywa niematerialne technologiczne związane z innowacjami lub rozwojem technologicznym przedsiębiorstwa, 4) ustawowe aktywa niematerialne, 5) goodwill,
FRS Nr 10 sprawozdawczość	<p>Aktywa niematerialne to niefinansowe aktywa trwale, które nie posiadają fizycznej postaci, ale są identyfikowalne i kontrolowane przez przedsiębiorstwo na podstawie posiadanych praw do tych składników. Składnik jest uznawany za identyfikowalny, jeśli można przenieść jego własność na inny podmiot bez konieczności przeniesienia własności do części przedsiębiorstwa na ten podmiot (składnik funkcjonuje w oderwaniu od przedsiębiorstwa). Jeśli własność składnika nie może być przeniesiona samodzielnie, tylko wraz z częścią (lub całością) przedsiębiorstwa, wówczas jest uznawany jako element goodwill. Kontrola składnika odbywa się na podstawie praw z nim związanych, np. franszyza, licencja (dają możliwość korzystania ze składnika w określonym umownie czasie), patent oraz znak firmowy (ograniczają dostęp innym do składników). W przypadku braku praw do składników przedsiębiorstwo będzie miało znacząco ograniczone możliwości ich kontroli. Kontrola może mieć jednak dyskretniejszy wymiar (częściowo lub całkowicie pozbawiony ścieżki legislacyjnej), np. w sytuacji technicznego lub innego wymiaru</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) aktywa niematerialne (nabyte i wytworzone we własnym zakresie), 2) goodwill (nabyte i wytworzone we własnym zakresie),

Źródło	Definicja	Klasyfikacja
	<p>know-how, lub wiedzy intelektualnej powstałej na skutek prowadzonych badań nad rozwojem przedsiębiorstwa. Informacje takie mogą być chronione wewnętrznymi uregulowaniami. W sytuacji, kiedy przyszłe korzyści, powstające w związku z niekontrolowanymi składnikami, nie mogą być chronione za pomocą rozwiązań prawnych lub wewnętrznych uregulowań, to składniki przyczyniające się do ich powstania (w konsekwencji) nie będą uznane za wartości niematerialne. Sytuacja taka może powstać na przykład w odniesieniu do grup klientów, gdzie przedsiębiorstwo ma niewystarczającą kontrolę nad korzyściami wynikającymi ze współpracy z tą grupą, dlatego nie mogą one być uznane za aktywa niematerialne. Zgodnie z rozumieniem tej definicji, nakłady poniesione na rozwój oprogramowania lub zakup oprogramowania związanego bezpośrednio z funkcjonowaniem tego urządzenia (system operacyjny), zgodnym z przeznaczeniem tego sprzętu, są traktowane jako część składowa wartości komputera, a nie jako osobno funkcjonujący składnik niematerialny. Przedstawiona definicja nie obejmuje aktywów, które są zaliczane do aktywów obrotowych oraz zapłaconych zaliczek.</p>	
<p>Standard nr 138 aktywa niematerialne oraz Standard nr 3, wydane przez AASB, rachunkowość, sprawozdawczość, połączenia</p>	<p>Aktywa niematerialne są to identyfikowalne niepieniężne aktywa nie posiadające postaci fizycznej. Składnik aktywów jest identyfikowalny, jeśli: (1) jest samodzielny, tzn. istnieje możliwość oddzielenia lub wydzielenia z przedsiębiorstwa tego składnika i jego sprzedaży lub przeniesienia, licencjonowania, wynajęcia, wymiany zarówno indywidualnie, jak i razem z innymi związanymi z tym składnikiem elementami (np. prawami), (2) powstaje na podstawie praw kontraktowych lub innych, bez względu na to, czy te prawa są transferowalne czy też nie. Składniki te muszą być kontrolowane, na poziomie przedsiębiorstwa. Warunek ten jest spełniony jeśli podmiot (na zasadzie wyłączności) otrzyma przyszłe korzyści wynikające z posiadania tych składników. Bardzo duże podobieństwo definicyjne i klasyfikacyjne do MSR nr 38.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) aktywa niematerialne, 2) wewnętrznie wytworzone aktywa niematerialne, 3) goodwill, 4) wewnętrznie wytworzony goodwill

Źródło	Definicja	Klasyfikacja
Nota wprowadzająca 4 (Guidance Note 4 – GN4) wycena	Aktywa niematerialne są to niefinansowe aktywa, które są uzewnętrzniane poprzez swoje ekonomiczne właściwości. Nie posiadają postaci fizycznej, ale wiążą się z nabytymi prawami i przywilejami dla właściciela, za zwyczaj przyczyniają się do powstawania przychodów. Aktywa mogą być identyfikowalne lub nieidentyfikowane. Korzyści ekonomiczne wynikające z aktywów, których nie można zidentyfikować i oddzielić od innych to goodwill. Zasada związana z identyfikowalnością aktywów jest identyczna jak w przypadku standardów 138/3 wydanych przez AASB	1) związane z rynkiem, 2) związane z klientem lub dostawcą, 3) związane z technologią, 4) związane z twórczością artystyczną, 5) goodwill
ASA Business Valuation Standards wycena	Aktywa niematerialne to niefizyczne składniki jak: franszyza, znaki towarowe, patenty, prawa autorskie, goodwill, prawa eksploatacyjne, zabezpieczenia i kontrakty które powodują powstawanie praw i przywilejów oraz przyczyniają się do powstania korzyści ekonomicznych dla ich właściciela	1) patenty, 2) tajemnice handlowe, 3) znaki towarowe (firmowe), 4) prawa autorskie, 5) goodwill
SSVS (Statement on Standards for Valuation Services) by AICPA wycena	Aktywa niematerialne to niefizyczne składniki jak: franszyza, znaki towarowe, patenty, prawa autorskie, goodwill, prawa eksploatacyjne, zabezpieczenia i kontrakty które powodują powstawanie praw i przywilejów oraz przyczyniają się do powstania korzyści ekonomicznych dla ich właściciela	brak

Uwaga! Na szarym tle są zaznaczone standardy opracowane przez niepaństwowe instytucje związane z wyceną przedsiębiorstw i ich składników.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: International Accounting Standard 38, Intangible Assets, IASB (version from 31 December 2009), s. 36–41; International Financial Reporting Standard 3, IASB (version from 31 December 2009), s. 102–104; Statement of Financial Accounting Standards No. 142 Goodwill and other intangible assets, Financial Accounting Standards Board 2001, s. 35–40; Financial Reporting Standard 10 Goodwill and Intangible Assets, Accounting Standards Board 1997, s. 3–32, Australian Accounting Standards Board 138 Intangible Assets, AASB 2009, s. 15–17, Guidance Note 4 Valuation of Intangible Assets, International Valuation Standards Council 2010, s. 4–6; American Society of Appraisers Business Valuation Standards 2009, s. 28; Statement on Standards for Valuation Services issued by American Institute of Certified Public Accountants Consulting Services Executive Committee, New York 2007, s. 45–46.

Krajowe i międzynarodowe rozwiązania dotyczące klasyfikacji składników niematerialnych różnią się między sobą, co w dużej mierze jest podyktowane specyfiką gospodarki, z jakiej wywodzi się dane rozwiązanie, oraz jest wyrazem celu, dla którego powstał dany rodzaj standardu. Na tle rozwiązań międzynarodowych krajowe podejście do klasyfikacji składników niematerialnych koncentruje się głównie na możliwości identyfikacji i wyceny własności intelektualnych, know-how, goodwill oraz kosztów związanych z pracami rozwojowymi w przedsiębiorstwie. W rozwiązaniach tych brakuje wskazań dotyczących zasad postępowania ze składnikami powiązanymi z rynkiem lub klientami przedsiębiorstwa. Powoduje to świadome wyłączenie tej grupy z obszaru zainteresowania rachunkowości. Podstawowe podobieństwa i różnice w krajowych i międzynarodowych rozwiązaniach rachunkowości zostały zebrane w tabeli 2.

Tabela 2. Klasyfikacja składników niematerialnych na podstawie standardowych rozwiązań stosowanych w rachunkowości

Kryterium klasyfikacyjne	SFAS 142 (USA) ^a	FRS 10 (UK) ^a	IFRS 3 (IN) ^a	MSR 38 (IN) ^a	Ustawa o rachunkowości
Aktywa niematerialne związane z rynkiem lub klientem	+	–	+	–	–
Aktywa niematerialne powstałe na podstawie umów	+	+	+	+	+
Aktywa niematerialne technologiczne	+	+	+	+	+
Ustawowe aktywa niematerialne	+	+	+	+	+
Goodwill	+	+	+	+	+

Uwaga! koszty prac rozwojowych mogą być wykazywane np. jako patenty w ramach grupy ustawowych aktywów niematerialnych,

^a Rozwiązania stosowane odpowiednio: USA – Stany Zjednoczone, UK – Wielka Brytania, IN – rozwiązania międzynarodowe

Źródło: opracowanie własne.

Standardy, a w szczególności większość standardów rachunkowych, nie uwzględniają pewnych bardzo istotnych grup składników niematerialnych, tj. takich, które:

- zostały wytworzone we własnym zakresie (np. patenty, prawa autorskie, goodwill przedsiębiorstwa, znaki towarowe),
- nie spełniają kryteriów zakwalifikowania do grupy składników aktywów przedsiębiorstwa, np. kapitał ludzki, kompetencje pracowników, kapitał organizacyjny, brand, reputacja i inne.

Z tego względu systematyczne uzupełnianie informacji o posiadanych składnikach niematerialnych oraz ich wartości w dodatkowych sprawozdaniach (np. w ramach systemu informacyjnego przedsiębiorstwa) stanowi naturalny krok w stronę zmniejszenia luki informacyjnej związanej z tą grupą składników. Raport opracowany przez Komitet Standardów Rachunkowości Finansowej (Upton, 2001) wskazuje, że zaspokojenie potrzeb odbiorców informacji finansowych wiąże się m.in. ze wzbogaceniem informacyjnym raportów o:

- informacje perspektywiczne, jak: plany, możliwości, ryzyko, zasady pomiaru,
- czynniki, które powodują powstawanie wartości przedsiębiorstwa w dłuższym okresie, zawierające m.in. niefinansowe miary wskazujące, jak działa przedsiębiorstwo,
- zasady rachunkowości dla aktywów niematerialnych, zawierających m.in. goodwill (wartość firmy).

2. Standardy w zakresie podejścia rachunkowego do wartości niematerialnych i prawnych

Krajowe uregulowania oraz standardy rachunkowe (zagraniczne i międzynarodowe) związane z aktywami niematerialnymi koncentrują się przede wszystkim na uregulowaniu takich obszarów, jak:

- rozpoznanie składnika w sytuacji spełnienia wymogów definicyjnych (zob. tabela 1) i przypisanie składnika do określonej grupy (klasyfikacji),
- pomiar wartości składników³,
- sposób wejścia w posiadanie składnika niematerialnego,
- klasyfikacja składników – punktem wyjścia jest zazwyczaj możliwość identyfikacji składnika jako odrębnie funkcjonującego elementu aktywów przedsiębiorstwa⁴,

---

³ Pomiar wartości dotyczy składników nabywanych, a nie wytworzonych we własnym zakresie, ponieważ ta grupa nakładów, która przyczynia się do powstania wewnętrznie wytworzonych składników niematerialnych, jest zaliczana bieżąco do kosztów działalności przedsiębiorstwa. Należy podkreślić, że standardy powołują się na tzw. wiarygodny pomiar wartości nabywanych aktywów, co oznacza, że wartość stanowiąca wartość początkową składnika musi być oszacowana na podstawie wiarygodnych, ogólnie znanych i szeroko stosowanych metod pomiaru.

⁴ O tym, czy dany składnik można zidentyfikować jako wyodrębniony i samodzielny element aktywów, decyduje przynależność rozpatrywanego składnika do grupy identyfikowalnych lub nieidentyfikowanych składników niematerialnych przedsiębiorstwa. W rozwiązaniach krajowych nie stosuje się tego typu podziału, natomiast jedynym składnikiem zaliczanym do części nieidentyfikowanej, w rozumieniu powyższego podziału, a wyróżnionym jako składnik aktywów niematerialnych i prawnych na podstawie rozwiązań Ustawowych, jest wartość firmy.

- postępowanie ze składnikami niematerialnymi w czasie ich eksploatacji, tj. określenie cyklu życia składnika, na podstawie którego jest opracowywany program amortyzacji⁵ lub są określane zasady przeprowadzania aktualizacji wyceny danego składnika,
- operacje na składnikach niematerialnych, np. wymiana, nabycie,
- postępowanie z wewnętrżnie wytworzonymi aktywami niematerialnymi⁶ oraz goodwill.

Standardy rachunkowości i sprawozdawczości wspierają identyfikację, ewidencję, sprawozdawczość oraz dostarczają podstaw i procedur wykorzystywanych do określenia finansowo wyrażonej eksploatacji składników niematerialnych i zasad ich likwidacji. Brak jest natomiast zasad służących do ustalenia wartości początkowej według tej grupy standardów, ponieważ każdy z nich opiera się albo na cenie nabycia, albo na koszcie wytworzenia, co w przypadku składników niematerialnych jest niewystarczające do oceny wartości początkowej⁷.

Analizę zakresu obowiązywania standardów można przeprowadzić pod kątem procesu związanego z cyklem życia składnika niematerialnego, tj. od powstania do likwidacji (końca okresu eksploatacji). Powstanie składnika (wytworzenie we własnym zakresie) oraz okres, w którym kształtuje się jego wartość, nie są z punktu widzenia standardów rachunkowości i sprawozdawczości opisane. Identyfikacja wartościowa, związana z ujawnieniem istnienia składnika, jest możliwa zarówno z perspektywy standardów wyceny, rachunkowych oraz sprawozdawczych. Dalsze etapy są szczegółowo rozpatrywane zarówno z punktu widzenia standardów wyceny, rachunkowości, jak i sprawozdawczości. Całość schematycznie przedstawia rysunek 1.

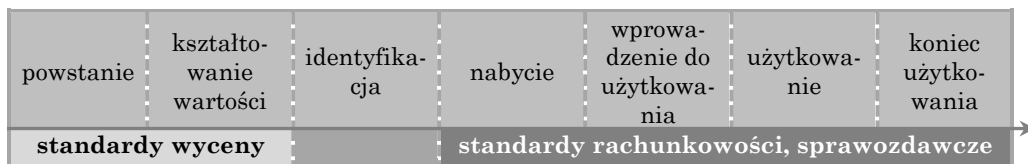
---

⁵ W rozwiązaniach Ustawowych nie ma możliwości indywidualnego doboru stopy amortyzacji składnika, jest przewidziane natomiast przedłużenie amortyzacji składnika do lat 20 (w uzasadnionych przypadkach).

⁶ Termin: wewnętrżnie wytworzone aktywa niematerialne pojawia się w AASB nr 138 oraz AASB 3, w pozostałych standardach pojawia się jedynie wewnętrżnie wytworzone goodwill.

⁷ Składniki niematerialne nie są przedmiotem powszechnego obrotu rynkowego, co powoduje, że ustalenie ceny rynkowej tej grupy składników napotyka na bardzo duże przeszkody. Ponadto, z uwagi na odmienne cechy składników materialnych i niematerialnych, wykorzystywane procedury muszą uwzględniać specyfikę danej grupy co powinno mieć również odzwierciedlenie w standardach wyceny.

Rysunek 1. Zakres standardów rachunkowości i sprawozdawczości finansowej

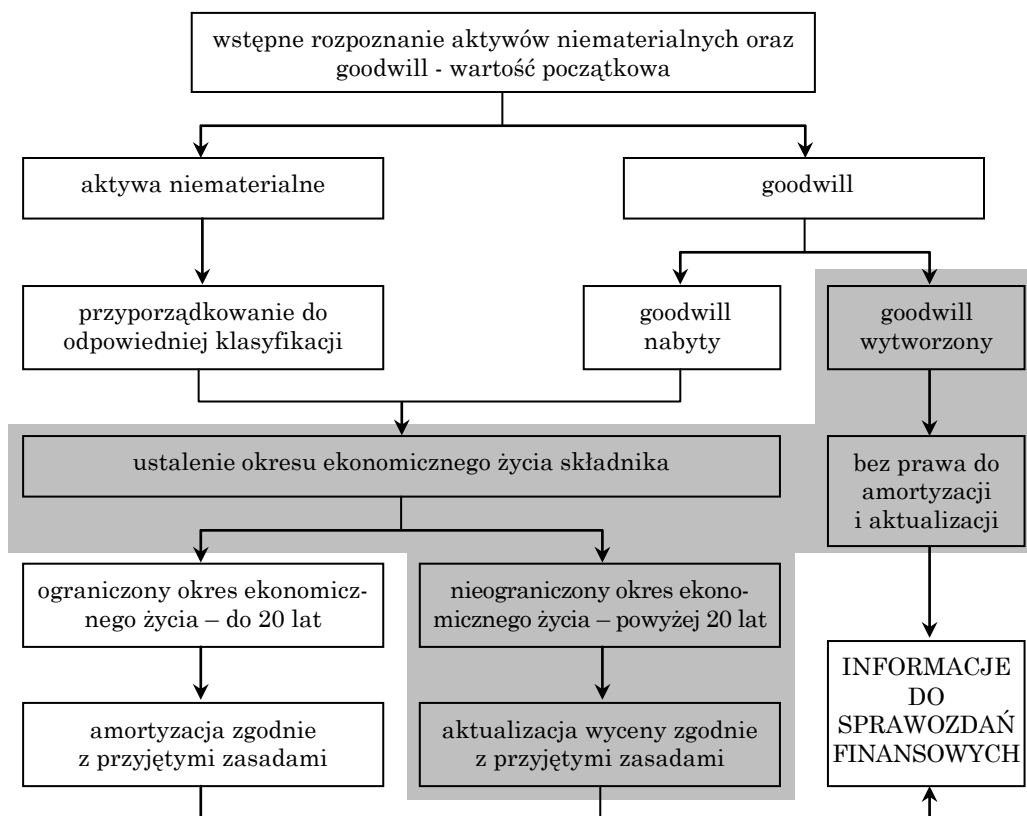
Źródło: opracowanie własne.

Standardy wyceny regulują przede wszystkim zasady wyceny składników niematerialnych, które są przedmiotem obrotu handlowego. Jedynym wspólnym obszarem jest etap identyfikacji, np. standardy wyceny opracowane przez International Valuation Standards Council opierają się na klasyfikacji i definicji aktywów niematerialnych pochodzących z IFRS 3.

Standardy międzynarodowe i zagraniczne, tj. MSR 38, IFRS 3, FRS 10, AASB 138 i AASB 3, SFAS 142, oraz Ustawa, nie podają szczegółów dotyczących sposobu określenia wartości początkowej składników niematerialnych, w których posiadanie wchodzi jednostka. Brak uregulowania tego obszaru powoduje, że ustalenie wiarygodnej wartości nabywanych składników jest znacznie ograniczone. Znaczącym wsparciem rozwiązań ogólnokrajowych (zarówno w kraju, jak i za granicą) są tworzone standardy wyceny, a zwłaszcza wyceny składników niematerialnych.

Rysunek 2 prezentuje przykładową procedurę postępowania ze składnikami niematerialnymi podaną w FRS 10.

Rysunek 2. Przykładowy sposób postępowania ze składnikami niematerialnymi na podstawie FRS 10

Procesy i działania wyłączone ze stosowania w ramach krajowych rozwiązań.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Financial Reporting*, 1997.

3. Standardy w zakresie pozarachunkowej wyceny wartości składników niematerialnych

„Rachunek zysków i strat, bilans i rachunek przepływów pieniężnych są dla nas tak przydatne jak 80-letnia mapa drogowa” (Standfield, 2005). Stwierdzenie to wiąże się z istotną luką informacyjną powstałą w sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstwa, a odnoszącą się do składników niematerialnych posiadanych i wykorzystywanych przez przedsiębiorstwo. Zasadniczą przyczyną powodującą taki stan jest brak standardów w zakresie wyceny poszczegól-

gólnych składników oraz raportowania, tj. uzewnętrzniania informacji odnośnie do posiadanych składników niematerialnych – wszystkich, a nie jedynie tych, które mogą być odzwierciedlone w sprawozdawczości finansowej na podstawie standardów rachunkowości i sprawozdawczości. Można uznać, że m.in. z powodu braku możliwości porównania (w czasie i w przestrzeni) składników niematerialnych, wynikającego z ograniczonego dostępu do informacji, praktycznie nie istnieje rynek obrotu tego typu składnikami.

Sytuację powinny zmienić, tworzone dla potrzeb wyceny, standardy ujednoczające i systematyzujące podejście do wyceny przedsiębiorstwa i jego składników. Najdalej w zakresie standaryzacji wyceny został rozwinięty standard opublikowany przez AICPA CSEC, dotyczący wyceny przedsiębiorstwa i aktywów niematerialnych. Równie szczegółowe i praktyczne standardy wyceny przedsiębiorstwa i jego składników zostały opublikowane przez:

- Amerykańskie Stowarzyszenie Rzeczoznawców – ASA,
- Mark S. Gottlieb – Księgowi, Konsultanci i Rzeczoznawcy – MSG,
- Międzynarodowe Biuro Standardów Wyceny – IVSC.

W tabeli 3 zostały podane przykładowe standardy wyceny stosowane przez różne organizacje oraz zakresy poddane standaryzacji.

Tabela 3. Obszar regulacji zastosowany w standardach wyceny przedsiębiorstwa i poszczególnych składników

Obszar regulacji	Standard			
	AICPA	ASA	MSG	IVSC
Cel wyceny	+	+	+	+
Zasady wyceny	+	+	–	+
Warunki wyceny	+	+	–	+
Planowanie (zasady, niezbędne informacje, sposób dyskontowania, stopa dyskonta, wartość resztkowa itp.)	+	+	+	+
Identyfikacja kluczowych czynników	+	–	+	+
Dokumentacja specyficznych informacji	+	–	+	+
Analiza istotnych informacji	+	+	+	+
Dokumentacja procedury wyceny	+	+	+	+
Metody wyceny	+	+	–	+
Wnioski z wyceny	+	+	+	+
Raport z wyceny	+	+	+	+
Oświadczenie rzeczoznawcy	+	–	+	–
Słownik terminów	+	+	–	+

Źródło: opracowanie własne.

Standardy regulują zasady wyceny poprzez podanie dokładnych procedur postępowania w ramach poszczególnych obszarów związanych z wyceną przedsiębiorstwa i jego składnikami. Podstawowym celem tej grupy standar-

dów jest ustalenie najbardziej elastycznego podejścia do wyceny składników niematerialnych, tak aby ich wartość trafiła ostatecznie do sprawozdania finansowego lub do innego dokumentu będącego elementem systemu informacyjnego przedsiębiorstwa. Wartość ustalona na podstawie standardów wyceny, z uwagi na przejrzystość metodologii oraz jej powtarzalność, może być uznana za wiarygodną.

Standardy rachunkowe są znacznie bardziej ogólne i nie dostarczają szczegółowych informacji o tym, jak można podejść do identyfikacji, wyceny i ostatecznie raportowania informacji o danej grupie składników niematerialnych. Te dwie grupy jednak uzupełniają się wzajemnie i stanowią solidną podstawę do wypracowania jednolitego, standardowego i w miarę szczegółowego podejścia do składników niematerialnych przedsiębiorstwa.

Wnioski

Standard dotyczący wyceny wartości niematerialnych, jak żaden inny, powinien zawierać szczegółowe informacje związane z definicją, klasyfikacją, wyceną oraz raportowaniem informacji o tej grupie składników, ponieważ obszary te pozostają nadal nieuregulowane, a stosowane nazewnictwo i podejścia do wyceny i ujawniania informacji bardzo dowolne.

Podejścia w standardach rachunkowości i sprawozdawczości są na tyle ogólne, że na etapie wstępnych badań nad tym obszarem jest konieczne znacznie bardziej szczegółowe wskazanie zasad identyfikacji, kształtowania wartości, wyceny oraz postępowania ze wszystkim składnikami niematerialnymi. Rachunkowość, jak żaden inny obszar, odpowiada za wiarygodny obraz przedsiębiorstwa, dlatego standardy wywodzące się z tego obszaru powinny wskazywać kierunki i dalsze kroki związane z postępowaniem z tego typu aktywami. Autor, poprzez analizę wykorzystywanych standardów z różnych obszarów, pragnął wskazać na możliwe rozwiązania, które powinny znaleźć się w tego typu standardzie.

Literatura

American Society of Appraisers Business Valuation Standards 2009.

Australian Accounting Standards Board 138 Intangible Assets (2009), AASB.

Delaney P.R., Nach R., Epstein B.J., Budak S.W. (2002), *GAAP 2003. Interpretation and application of Generally Accepted Accounting Principles 2003*, Wiley.

- Guidance Note 4 Valuation of Intangible Assets* (2010), International Valuation Standards Council.
- International Accounting Standard 38, Intangible Assets* (2009), IASB, version: 31 December 2009.
- International Financial Reporting Standard 3* (2009), IASB, version: 31 December 2009.
- Financial Reporting Standard 10 Goodwill and Intangible Assets* (1999), Accounting Standards Board, London.
- Standfield Ken (2005), *Intangible Finance Standards. Advances in fundamental analysis and technical analysis*, Elsevier Academic Press.
- Statement of Financial Accounting Standards No. 142 Goodwill and other intangible assets* (2001), Financial Accounting Standards Board, London.
- Statement on standards for valuation services* (2007), AICPA Consulting Services Executive Committee, New York.
- Statement on Standards for Valuation Services issued by American Institute of Certified Public Accountants Consulting Services Executive Committee* (2007), New York.
- Ustawa z 29.09.1994 r. o rachunkowości*, Dz.U. 1994 nr 121 poz. 591, z późn. zm.
- Upton Wayne S. (2001), *Business and financial reporting. Challenges from the new economy*, „Financial Accounting Series”, No. 219-A, April.

Streszczenie

Artykuł zawiera analizę literatury z zakresu standaryzacji postępowania ze składnikami niematerialnymi przedsiębiorstwa. Autor porusza kwestie standaryzacji tej grupy z punktu widzenia rachunkowego, sprawozdawczego oraz wyceny. Jako naturalny wniosek z przedstawionej analizy podano, że standard wyceny i raportowania informacji na temat składników niematerialnych i prawnych powinien uwzględniać osiągnięcia w zakresie standardów rachunkowych, sprawozdawczych oraz wyceny.

Summary

Standardization of intangible assets valuation

The article contains analysis of literature on intangible assets valuation and reporting standardization. The author uses three different approaches to intangibles: accounting approach, valuation approach and reporting approach. The standard on intangible assets should draw on the experience and achievements in the area of accounting, reporting and measurement standardization.

